

תמצית מסקנות הדף

מסכת הוריות

לתיקונים: hluach@gmail.com

- 1 הורו בית-דין - פרק ראשון (ב-ו):
- 2 הורה כהן משיח - פרק שני (ו-ט):
- 3 כהן משיח - פרק שלישי (ט-יד):

"עד שתהא סדורה בפיהם" (עירובין נד:); "הסודרן קודם לפילפלן" (ירושלמי הוריות ג, ה). ההמלצה ללומד, אשר בידו לעשות זאת, לכתוב סיכום בעצמו. הרווח ששיג מפך גדול, הן בהבנה והן בסידור הדברים.

הסיכום המוצע כאן הוא דוגמה והמלצה לדרך אחת לסיכום הדברים; מובן שיש מקום לסגנונות שונים ולאופנים שונים. מטרת הסיכום שלפנינו להביא את תמצית מסקנות הגמרא - הסוגיה (לא שקלא-וטריא) במהלכה המרכזי. הלומד המסכם בעצמו יוכל להשוות את תוצרתו לזו שלפנינו (במקרה של טעות כאן אשמח לקבל הודעה לדוא"ל הנ"ל).

פרטים טכניים לסיכום שלפנינו: רווח של שורה ריקה בא לפני משנה חדשה. הערת שוליים, בד"כ, פיועדות להשלפות מפקומות אחרים בתלפוד הבבלי. **ההערות** שנסוף הקובץ פיועדות להרחבות ולהשפטות (לא לפי קריטריונים קבועים). כוכבית (*) באה לפני פרט (או משפט) הלקוח מהעמוד הבא, ואם הוא מרוחק יותר צוינו בסמוך הדף והעמוד. לא סופנו בכוכבית פרטים המתבארים בהמשך הישיר והטבעי של הסוגיה, הפתגולגלת לעמוד הבא.

הורו בית-דין - פרק ראשון (ב-ו):

- ב. הורה בית-הדין (*הגדול; ה.) בטעות לעבור (י"א: 'מתרים אִתָּם'; וי"א: '...לְעֵשׂוֹת', וזו המסקנה) על אחת המצוות (*שזדונה כרת ושגגתה חטאת; ח.) ועל פיו עשה רוב הציבור - *ב"ד מביא פר העלם-דבר-של-ציבור, והיחידים פטורים מחטאת.
- התיר בית-הדין סוג מסוים של חֵלֶב - ר' יוחנן, רבא ב: האוכלו בחשבוי שהוא שומן חייב חטאת (כבשה או שעירה. שלא תלה בבית-הדין). רב, רבא א: פטור; אך אינו מצטרף להשלים לרוב ציבור (רבא; שאינו "בְּשִׁגְגָה" אחת עִמָּם).
- ב: אין הוראת בית-הדין פוטרת מחטאת אדם שרגיל לזלזל בהוראות.
- הורה ב"ד, ואחד מהם - או תלמיד ראוי להוראה כבן עזאי, ואפילו תלמיד שיודע אך אינו מבין דבר מתוך דבר - ידע שטעו, ועשה על פיהם (אפילו יחד איתם) בחשבוי ש'מצווה לשמוע דברי חכמים' - חייב חטאת (שלא תלה בב"ד).
- משנתנו, הפוטרת מחטאות מיעוט קהל שעשה בהוראת ב"ד (אע"פ שאין פר) - כר' יהודה וכו"מ; ורבנן מחייבים¹.
- ג. רב פפא: ר"מ ורבנן חלקו בברייתא האם ב"ד עצמו שעשה כהוראתו משלים לרוב (יש הסברים אחרים).
- רב אסי: 'רוב קהל' הוא רוב הציבור שבארץ ישראל ("וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גְּדוֹל מְלֵבָא חֲמַתוּ עַד-נַחַל מִצְרַיִם").
- בעת מעשה היה רוב קהל, ואח"כ מתו והתמעטו - לחכמים (*). חייבים פר; ולר"ש, אם נודע לאחר שהתמעטו פטורים. מועטים ונעשו רוב - פטורים מפר אף לר"ש (שמצריך שהחטא והידיעה בחיוב; והחטא היה בפטור).
- נשאל, האם מצטרפים לרוב, העושים ע"פ 2 הוראות של ב"ד שחזרו בו ביניהן; ואת"ל כן - בהוראות על 2 סוגי חלב שונים; בחלב ובדם; בחלב ובע"ז (שהקרבת שונה). מת ב"ד בינתיים והורה ב"ד אחר (ולמ"ד שהציבור מביא את הפר). ולא נפשטו.
- ג: ר' יונתן: 100 שישבו להורות, אין חיוב פר העדה אלא אם כולם הסכימו להוראה. ואיתותב; אך צריך שכל חברי הסנהדרין יהיו שם ("כְּלֵי-עֵדוּת"). [ריב"ל: 10 שיושבים בדין - כולם אחראים, ואפילו תלמיד חייב להעיר לרבו על טעותו.]

¹ סוגיין לפטור (ובחיים יב:). ר' שמעון - בשבת (צג. גרסת רש"י) מחייב, וביבמות (צא:). פוטר. תלוי בשתי הלשונות דרב דלהלן (ג: בטעם ר"ש שם (ערוך לנר ביבמות).

- הורה ב"ד ועשה רוב הציבור, וחזר בו ב"ד (והביא פר, או עדיין לא), ואדם שלא ידע עשה - אם הלך לחו"ל (ר"ע: אע"פ שעדיין היה בעיר; ובן עזאי חולק) פטור, שלא היה לו לשמוע. ישב בביתו - ר' שמעון: פטור (שת"ק בב"ד). סומכוס: פטור מחמת הספק (כמביא קרבנו בין השמשות). רבי אלעזר: חייב אשם תלוי (כאוכל ספק-חלב). ר' מאיר: חייב חטאת.
- ד. אין פר העלם-דבר בא על הוראת ב"ד לעקור מצווה שלמה, כגון נדה (וכל היחידים חייבים חטאות); אלא על הוראה באחד מפרטי המצווה; שמואל: ורק בדבר שאינו מפורש בתורה. כגון שהתירו העראה (*בימות נה: בן-הקטנה, או אשה שראתה דם זיבה בלילה; הכנסה בשבת, או הושטה וזריקה; השתחויה לע"ז שאין דרכה בכך, או ללא פישוט ידיים ורגליים.
- ד: דרשו והורו שאין שבת בשמיטה - נחשב כפרט מן המצווה. לעקור אחד מאבות-מלאכות-שבת - לא נפשט.
- הורה ב"ד בהעדר ה'מופלא', הגדול בחכמתו; או שאחד מהם הכיר או בטעות ואמר להם 'טועים אתם!'; או שאחד הדיינים פסול להוראה (ממזר, גר, זקן שאינו ראוי לבנים) - פטורים מפר העדה ("עדה" מדיני נפשות).

ידע הציבור שהיא טעות, ועשה - פטור, כמזיד. הורה ב"ד טעות בידועין - כל אחד שעשה מביא חטאת, כבשה או שעירה.²

- ה. אכל הקהל חלב ודם, ונשכח ב"ד - פטורים מפר ("ונודעה חטאת...". רב: ר"א מחייב (ממ"נ); רב אשי: מודה (גזה"כ)).
- ר' מאיר (*וסתמא; ז): כשעשה רוב (7 שבטים, כשהם רוב אנשי העם. ר"ש ב"א: רוב שבטים או רוב העם ("מעייני" "לקל-העם") - בהוראת ב"ד הגדול בלבד ("כל-עדת ישראל") - מביא בית-הדין (גז"ש "מעייני הקהל" "והקריבו הקהל") פר, ועל ע"ז פר ושעיר ("מעייני העדה נעשתה", "לקל-העם" - ההוראה בב"ד והמעשה בציבור).
- ר' יהודה: הציבור מביא ולא ב"ד; וכל שבט נקרא קהל (כנאמר בלידת בנימין). שבט שעשה בהוראת בית-דינו מביא פר; מספר שבטים - פר לכל שבט. עשה בהוראת בית-הדין הגדול - אפי' שבט 1 - גורר את השבטים שלא עשו להביא פר לכל שבט (2 "הקהל" = 4: כל 'קהל' מביא; קהל תלוי המעשה; שאר השבטים נגררים; שבט שעשה בהוראת בית-דינו).
- ר' שמעון: הציבור מביא וגם ב"ד הגדול (גז"ש "מעייני הקהל" "והקריבו הקהל"). עשו רוב אנשי העם והם רוב השבטים - כל שבט שעשה ('קהל') מביא פר + 1 ב"ד. פחות מזה - פר 1 לכל הציבור + 1 ב"ד.
- חטאת הבאה על ע"ז אינה נאכלת (ע' *זבחים לט:); [*וכן של הלויים (היקש, "ופר-שני" שני לעולה; ה:)].
- עולי בבל הקריבו 12 פרים ו-12 שעירים על שעבדו ע"ז בימי צדקיהו (לר"ש חטאו 11 שבטים; לר' יהודה 12, או מעט והיתר נגררים; ולר"מ חטאו 12 פעם), שרובם היה שם³ (אע"פ שהזידו, הוראת שעה; כמו 96 האילים ו-77 הכבשים).
- הורה ב"ד, ועשו, ומת אחד מהציבור - לא נפטר ב"ד מחיוב הפר. מת אחד מבית-הדין - פטורים, כחטאת שמת אחד השותפים; לר' מאיר, שב"ד הוא הבעלים. אך לדעת ר"ש אין חטאת-השותפים מתה, ולכן עודם חייבים.
- ו: רב אחא בר יעקב, אביי: לעניין זה, שבט לוי לא נקרא קהל; ואפרים ומנשה 2. רבא: אפרים ומנשה 1, ולוי נקרא קהל.

הדרן עלך הורו בית-דין

הורה כהן משיח - פרק שני (ו-ט:)

- דין הכהן המשיח כציבור (שהוקש, "לאשמת העם"), ומתחייב קרבן רק כשהורה לעצמו בטעות ועשה על פי הוראתו (אף שבטעם מעשה שכח מאיזה טעם התיר), *והוא 'מופלא' בחכמתו. ולא על אחרים שעשו בהוראתו ("על חטאתו אשר חטא").
- ז. הורה באיסור מסוים וב"ד הורה באותו איסור - מתכפר עם הציבור. באיסורים שונים (כגון חלב וע"ז; אך 2 סוגי חלב; חלב ודם - לא נפשט) - בפני עצמו ("על חטאתו אשר חטא"), אפילו הורו במקום אחד; ובלבד שהוא והם שווים ובלעדיים בחכמתם.
- ז: ושווה כהן-משיח לב"ד, שחייב על ביטול מקצת מצווה ולא על ביטול כולה (*ד). וכן הדין בקרבנות על ע"ז (גז"ש "מעייני").

² הורה ב"ד שיצאה השבת, ויצאה השמש ונמצא שטעה - אין זו הוראה אלא טעות (וכל אחד מביא חטאת). הורה ב"ד לאשה להינשא על פי עד שמת בעלה, ולבסוף בא הבעל - חלקו תנאים ואמוראים האם זו הוראה (ופטורה למ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור) או טעות (בימות צב).

³ אך לגרסה בתמורה (טו: 2 תירוצים הם: א. אין ציבור מתים (משעירי רגלים ור"ח); ב. רבים עוד חיו (מרומי שדה: כאן ס"ל 'יש ברירה' לומר שלא בא מכספי המתים).

וכן שווים שאין חייבים אלא בהוראה ומעשה ("ישגו ונעלם דבר"). רבי: ובעבודה זרה מתחייב הכהן המשיח אף בלא הוראה ("עלה הנפש השגגת"); רבנן: אין לחלק.

ח. בפרשת "וכי תשגו" הקרבנות המיוחדים על ע"ז ("את כל המצות", שקולה ככולן; "דבר ה'" בסיני וגם "צנה ה' אליכם ביד משה"). קרבן ב"ד, כהן-משיח ונשיא - וכן על ע"ז - בא רק על דבר שזדונו בכרת ועל שגגתו מביא היחיד חטאת (רבי: ב"ד גז"ש "עליה" מאחות-אשתו, כהן-משיח הוקש לב"ד, וכן נשיא "מצות", וחטאת יחיד - ו' "ואם-נפש"⁴; ע"ז - ב"ד גז"ש "מעניני", והיחידים "ואם-נפש". ריב"ל: נאמר בע"ז כרת וחטאת ו"תורה אחת...". להקיש כל המצוות; ציבור - ו' "ואם-נפש").

ח: אין ב"ד חייב על הוראה לגבי טמא שנכנס למקדש (לא על עשה - "וישלחו מן-המחנה"⁵; ולא על לאו - "ולא יטמאו את מחניהם"; וכן על אכילתו בשר קרבן); שקרבנו 'עולה-ויורד' (לפי מצבו הכלכלי). וכן יחיד שמסופק בזה אינו מביא אשם תלוי (שביחיד ובאשם-תלוי ובב"ד נאמר "מצות ה' אשר לא תעשינה" "ואשם"/"ואשמו"). לעומת זאת, בנדב חייבים⁶.

בעברות שעליהן קרבן עולה-ויורד (טומאת מקדש וקדשיו, שבועת ביטוי ושבועת העדות) - ר' יוסי הגלילי: משיח פטור; וכן נשיא (אינו בא לידי ענין), אפי' הצטרע. ר' עקיבא: נשיא חייב, חוץ משבועת-העדות (שמלך אינו מעיד); וכהן-גדול פטור ("זה קרבן אהרן", ו"מאתת מאלה" לפטרו מעניות ומעשירות), *אך חייב פר (ט:). *ר' שמעון: חייבים, חוץ מנשיא על שבועת העדות, ומכ"ג על שבועות בדלי-דלות ("זה קרבן") ועל טומאת קדשים ("מתוך הקהל", ואין חטאתו כיחידים). ר"א: נשיא חייב שיעיר, *על טומאת קדשים (שיש כרת. ר' יוחנן: ומודה שפטור מאשם-תלוי. וקשה, שיש תנא שמחייב {ט:}).

ט. על כל המצוות שיחיד מביא כבשה או שעירה, ב"ד וכהן-גדול מביאים פר, ונשיא (*כשגגת מעשה לבד; ז. ח. מביא שעיר. על עבודה זרה ב"ד מביא פר לעולה ושעיר לחטאת; ויחיד - וכן כהן-גדול ונשיא (*"ואם-נפש אחת"; ז, ח. ח. - שעירה. אשם תלוי - יחיד ונשיא חייבים; ב"ד וכהן-גדול פטורים (*"על שגגתו אשר-שגג", ולא המתחייב רק בהוראה; ח. ח. אשם ודאי - יחיד, נשיא ומשיח חייבים. (חטאת רגילה - עי' *יא.)

הדרן עלך הורה כהן משיח

כהן משיח - פרק שלישי (ט: - יד.).

ט: נשיא שחטא ואח"כ עבר מתפקידו - מביא שעיר כנשיא (*לחכמים; ולר"ש רק כשנודע לו בעודו נשיא). וכהן-גדול - אפילו עבר מתפקידו ואח"כ חטא - מביא פר ("והקריב על חטאתו". אך לא נשיא - "אשר נשיא יחטא").

י. חטא ואח"כ מנה לכהן-גדול או לנשיא - קרבנו כהדיוט ("המשיח יחטא", "נשיא יחטא"). ר' שמעון: אם נודע לו אחרי המניין פטור. נשיא שהצטרע נעשה 'חפשי' (כאמור בערוך; שהשררה עבדות) וקרבנו כשל הדיוט ("נשיא יחטא". *ולריה"ג חייב {ט:}). "אשר נשיא יחטא" - אין זו גזרה. ריב"ז: אשרי הדור שהנשיא מביא קרבן על שגגתו (משינוי הלשון). [נגעי אונסים מטמאים, חוץ מהבאים בנפיחת שד (רבא) או בכשפים (ר"פ)].

י: [ר"נ ב"ר חסדא: אשרי הצדיקים שמתו כשהם בעוה"ז ואוי לרשעים שנהנים בו. רבא: אשרי הצדיקים שטוב להם גם בעוה"ז, ואוי לרשעים שסובלים גם בו. רנב"ז: גדולה עברה לשם שמיים כמצווה שלא לשמה (כאצל יעל, וכן תמר). רבי: יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, ומזה יבוא לשמה (רות יצאה מבלק). "וצדיקים ילכו בם" בנות לוט, "ופשעים יקשלו בם" לוט (שבקומה ידע, ולא נמנע לשתות מחר), והתגלה קלונו בתורה ובמשנה.

יקדים אדם לדבר מצווה, שהבכירה קדמה 4 דורות בישראל (עובד) לצעירה (רחבעם). הבכירה קראה "מואב" וצווי ישראל "ואל-תתגר בם מלחמה" בלבד; והצעירה קראתו "בן-עמי" וצווי "ואל-תתגר בם" כלל (שכר שיחה נאה).]

יא. אכל ספק-חלב והתמנה ונודע לו ספקו - לחכמים מביא אשם תלוי, ולר"ש לא נפשט (האם השתנה דינו כמו לעניין ודאי).

⁴ וביבמות (ט:). בגז"ש "מצות" (סוגיין כרב פפא בזבחים נ, שדבר הלמד בגז"ש מלמד בהקש; ודיבמות כרב זוטרא ב"ר מרי, שדחה זאת. ערוך לנר שם, קרן אורה כאן).

⁵ וכגון שנטמא בעורה וידע ונעלם ממנו ושהה כדי השתחויה או יצא בדרך ארוכה (שהורו לו שמותר. שבועות טז:).

⁶ גם על עשה (שיש בו לאו; תד"ה חייב) - לפרוש סמוך לווסת (רש"י). וכן המשמש עם טהורה (שלא סמוך לווסתה) ואמרה 'נטמאתי', שאין לפרוש מיד (שבועות יז:).

בחטאתיחיד נאמר "מַעַם הָאֲרִיץ" - פרט לכהן־משיח (שצריך הוראה), ולנשיא (אף שאכל $\frac{1}{2}$ כזית חלב {או לר"ש כזית} ומנה והשלימו ונודע לו). אכל $\frac{1}{2}$ כזית חלב והתמנה לנשיא והודח ואכל $\frac{1}{2}$ ונודע לו - לא נפשט האם מצטרף.

[פרט למִשְׁמֵד; ר"ש: "בְּשִׁנְגָה וְאֶשֶׁם" ולא מי שלא היה נמנע ביודעו (רב המנונא: חלקו במשומד־לאכילת־חלב המביא קרבן על דם, שלר"ש יקרב. רבא: יקרב לכו"ע; וחלקו במשומד לאכול חלב לתיאבון והתחלף לו בשומן ואכלו).⁷

האוכל חלב לתיאבון - משומד. ריבר": אף הלוש כלאים־דרבנן (שאיסורם מפורסם). נבלות וטרפות מאוסות, שקצים ויין שנסך לע"ז - סתמו להכעיס (*אבדתו הפקר, ומורידים לבור {ע"ז כו:}). חלקו רב אחא ורבינא האם האוכל איסור להכעיס הוא מין (*סתם שחיטתו לע"ז {חולין ד:}), *וס"ת שכתב ישרף {גיטין מה:}), כדעת ר' יוחנן; או רק העובד ע"ז.⁸

"נְשִׂיא" = המלך ("ה' אֱלֹהֵי" גז"ש). וכן מלכי בית דוד ומלכי ישראל. רבי יהודה הנשיא לא, שמעליו ראש הגולה שבבבל.

יא: "הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ" = המשוח בשמן המשחה, ולא המתחנך לעבודה בבגדי כהן־גדול (משנגנו השמן ע"י יאשיהו); *ר"מ: גם הוא ("ה").

[את שמך־המשחה היחיד רקח משה (ר' יהודה: מרתח השמן עם שרשי הבשמים. ר' יוסי: שורה אותם במים, ומציף עליהם את השמן, וקולט הריח, ומוציאו), 12 לוג⁹, ובו נמשחו המשכן וכליו, אהרן ובניו בימי המילואים, כהנים־גדולים ומלכים; ונגנו (עם הארון, וכן צנצנת המן, מקל אהרן וארגו הפלשתים) בידי יאשיהו; וקיים לעתיד לבוא.

מושחים כהן־גדול אף שאביו כ"ג ("הַמְּשִׁיחַ תַּחְתּוֹ מִפְּנֵי"). וכן מלכי בית דוד, אך לא מלך בן מלך אלא במקרי מחלוקת ("בְּקִרְבָּה יִשְׁרָאֵל"); ולא מלכי ישראל; והוא נמשח באפרסמון (וכן יהואחז=יחזקאל בן יאשיהו, שקדם לאחיו הגדול יהויקים. השלש צדקיהו=מתניה=שלום {משולם במעשיו; שלמה המלכות}, מלך הרביעי).¹⁰ 2 טיפות מן השמן על "זָקֵן־אֶהְרֶן".

את המלך מושחים (*כלשהוא; כרתות ו:) על ראשו סביב, ואת הכהן־הגדול כעין ט, ונותנים שמן בין ריסי עיניו. בסדר הפעולות חלקו תנאים. מלך נמשח על מעיין, לסימן טוב ('סימנא מילתא'. נר, תרגול וצ'ל צ'ל, לא יבדוק שמא יעצב ויורע מזלו); וכן א"ר משרשיא לבניו ללמוד בשפת הנהר. אביי: בר"ה ירָאָה⁹ קרא, רוביא, כרתי, סלק ותמרים).¹¹

יב: על כהן הדיוט יתר משוח מלחמה - שאינו פורע ראשו באבלו ואין קורע בגדיו, ואינו נטמא לקרוביו ("אֲשֶׁר־יִצְקַע עַל־רֵאשׁוֹ..."); ונושא בתולה ולא אלמנה, לר' ישמעאל ("וְהָיָא". אך לר"ע בא לרבות כ"ג שעבר בגלל מום, וכן שנצטרע). ר' יהודה: במותו חוזר הרוצח־בשגגה מעיר המקלט לעירו (*עוד "הַכֹּהֵן"; מכות יא.); ורבנן חולקים.¹⁰

וכהן־גדול (משוח) יתר עליו, שחטאתו פר, ומביא פר ביוה"כ ומנחת חביתין בכל יום; וחוזר הרוצח במותו, ורשאי להקריב בעצמו ככל שירצה, וכן לקחת חלק מקרבן כרצונו, ומשַׁרְת ב-8 בגדים; ובעודו אונן מקריב (אך אינו אוכל ואינו חולק); ועבודת יוה"כ כשרה בו בלבד; ולר"ש (*ט). פטור על טומאת מקדש וקדשיו.

וכן כהן־גדול 'מרובה בגדים' (שלא נמשח), חוץ מפר החטאת, לרבנן. וכמוהו 'כ"ג שעבר' (=ששימש זמנית במקום כ"ג שנפסל), חוץ מפר יוה"כ ומנחת חביתין, לר"מ; ר' יוסי: אינו משרת כלל (משום איבה), *לכתחילה; וכן הלכה (יומא יג.). (משנתנו ברישא כרבנן ובסיפא כר"מ {רב חסדא}; או כתנא הסובר כך - רבי {רב יוסף} או ר"ש {רבא}).

כהן הדיוט קורע על מתו מלמעלה, וכהן־גדול ("לֹא יִפְרֹם") רק מלמטה (רב: בשפת הבגד התחתונה. שמואל: למטה מן הצווארון, כר' יהודה, שאינו קרע אלא בקריעת הצווארון). ר' יהודה: אינו קורע כלל.

יג: כל התדיר קודם ("אֲשֶׁר לְעֵלְתָּ הַתְּמִיד"), וכן המקודש ("וְקִדְשָׁתוֹ" - הכהן, לפתוח ראשון בתורה, לברך בזימון וליטול מנה יפה)¹¹.

לפנינו פר כהן־משיח ופר העדה - פר כהן־משיח קודם בכל מעשיו ("כַּאֲשֶׁר שָׁבַף אֶת הַפָּר הָרֵאשׁוֹן"; המכפר קודם). וכן הלאה - פר העדה ("לְחֻטָּאת רֵאשׁוֹנָה" - ואפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה), פר על עבודה־זרה, שעיר על ע"ז ("לְחֻטָּאת" חסר; "כַּמְשֻׁפֵּט"), שעיר נשיא (יחיד), שעירת חטאת יחיד (הדיוט). חלקו תנאים בקדימה בין שעירת יחיד (התרכתה אצל ע"ז) לבין כבשה (התרכתה באֵלֶיהָ). [העומר קודם לכבש שעמו; וכן שתי הלחם לכבשיהם].

⁷ ובחולין (ה). "מִפֶּסֶם" ולא משומד - והיינו לגבי קרבן עולה, נדבה (ע"י רש"י שם; תורה תמימה ויקרא ד, כב). [אך ממין גוי מקבלים קרבן - שם (יג)].

⁸ "וְשִׁמֵּן זֵית הַיֵּין" ("זֵה" = 12). ומבואר בכרתות (ה). הסמנים: מרדרור, קינמון וקידה - כל אחד במשקל 500 סלע, וקנה־בושם - 250. רב יהודה: שוקלם במשקל, ומכריעו (לכן הקינמון נשקל בשני חצאים); אביי: בשוה ובלי להכריע.

⁹ בכרתות (ו). יאכל (חדושי הגהות לטור או"ח תקפג, ג. סומא יאכל. כף החיים שם ו: יאכל, ואם אינו יכול לאכול או חושש מתולעים יראה). ומצד איסור נחוש (ע"י סנהדרין סה, חולין צה: ושבט סו:). - כאן סימן בעלמא בדבר של טעם (קרן אורה), אינו סומך עליו לעשות או לחדול, או שאין מבטא בפיו (שלט"ג לר"ף ע"ז ט).

¹⁰ ביומא (עב: עג). רב דימי: משוח־מלחמה עובד ב-8 בגדים ("הַיֵּין לְבָנֵי אֶהְרֶן"), וגורו משום איבה (לכו"ע, דוטר מיניה), ואינו משרת כלל (מעלים בקודש). ר' אמי ור' אסי: ר' יוחנן לא אמר. רבין: אינו עובד בהם, אלא נשאל בהם באויר־תמיים (ותנ"ה). ואין בנו יורש ממנו את התפקיד ("תַּחְתּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָבֵא אֶל־אֵהָל מוֹדֵעַ").

¹¹ תדיר ומקודש - לא נפשט (זבחים צ:). ע"ע שם (פט. ואילך) עניינים אלו בהרחבה, ושם עיקרם. בעניין סדר העולים לתורה עיין גיטין (נט:).

איש קודם לאשה להחיותו ולהשבת אבדה; ואשה לאיש למלבוש ולפדיון שביים, אא"כ שניהם עומדים לקלקלה. הסדר לפדיון שביים - אמו, הוא, רבו, אביו, *אא"כ אביו חכם (ב"מ לג.)¹².

סדר הקדימות (להחיותו) - חכם, מלך ישראל, כהן-גדול משוח, כהן-גדול שלא נמשח, כהן-גדול-משוח שעבר מחמת קרי, עבר מחמת מום, נביא, משוח מלחמה, סגן (אך לעניין טומאה למת-מצווה ייטמא משוח-מלחמה ולא הסגן, שמוזמן לעבוד תחת הכהן-הגדול), אמרכל (הממונה על הכל), גזבר המקדש, ראש המשמר, ראש בית-אב, כהן הדיוט.

לוי, ישראל, ממזר (מטיפה כשרה), נתין (*מהגבועונים, שהתגירו, ודוד אָסרם לבוא בקהל; יבמות עח:} גדל עמנו בקדושה), גר, עבד משוחרר (היה בכלל "אָרְוָר"). אם הם שווים; אבל ממזר ת"ח קודם לכהן-גדול עם הארץ¹³.

ג: [5] משכחים לימוד - אכילת לב בהמה, זיתים, משיירי עכבר או חתול, מים משיירי רחצה¹⁴, רחיצת רגל על רגל; וי"א: בגדיו תחת מראשותיו. 5 משיבים - גחלים או פת האפויה בהם, ביצה קשה בלי מלח, שמן זית, יין ובשמים, מים משיירי עיסה; וי"א: טובל אצבע (וי"א 2) במלח ואוכל. 10 קשים - בשר מִכֶּף-קֶדְרָה, פת אפויה חלקית, מי אָמָה העוברת בבית-קברות; מַעֲבָר תחת ריח נבלה, גשר יבש-40 יום, גמל/אֶפְסָר, בין 2 גמלים, נשים, אשה בין גברים; הבטה בפני מת; וי"א: קריאת מַצְבֵּה. [כשנשיא-הסנהדרין נכנס, כל העם עומד עד שיאמר 'שְׁבוּ'. לָאָב ב"ד עומדת שורה מכאן ושורה מכאן עד שישב. ולחכם, היושבים מצדיו עומדים בְּהִגְיעוֹ אליהם ויושבים כשעבר. זו תקנת רבן שמעון בן גמליאל¹⁵. ר' מאיר ור' נתן הופתעו; ורצו לבקש שידרוש בעוקצין, וכשלא ידע יעבירוהו מנשיאותו. נודע לו ע"י ר' יעקב, ולמד, והוציאם מבית המדרש. כשהכניסם נקרא ר"מ 'אחרים' ור' נתן 'יש אומרים'. רבי הזכיר, לבקשת ר"ש בנו ("גַּם-קִנְיָתָם כְּכָר אֲבָהָה"), 'אמרו משום ר"מ'.

בני חכמים ות"ח שרבים צריכים להם פוסעים בין ראשי העם היושבים. היוצא להיפנות (ר"פ: לקטנים; אך לגדולים היה לו לבדוק עצמו. וכיום אף לגדולים) - נכנס ויושב במקומו. בני ת"ח שאביהם פרנס על הציבור, יושבים לפניו בשורה הראשונה כשדורש, ואם אין בהם דעת לשמוע - לָצְדו (מול העם). רָאָבָר ז' וכן בבית המשתה יושבים לָצְדו (רבא: בחייו ובפניו).

יד. מחלוקת האם עדיף 'סיני' (הברייתות סדורות לו) או 'עוקר הרים' (חריף ומפולפל). שלחו מא"י: 'סיני' עדיף. אך סירב רב יוסף להתמנות לראש הישיבה, וּמָלַךְ רבה 22 שנה (ורב יוסף נמנע מכל שררה), ואחריו רב יוסף (*2½ שנים; ברכות סד.). אחריו אביו (ישב עם רבא, ר' זירא ורבה בר מתנה, ורק דבריו לא הופרכו, ומינוהו לראש). לא נפשט האם עדיף 'חריף ומקשה' כר' זירא או 'מתון ומסיק' (בעיון בנחת) כרבה בר מתנה.

הדרן עלך כהן משיח וסליקא לה מסכת הוריות

הערות - מסכת הוריות

א) על פירש"י למסכתנו קמו מעט עוררים שאינו מרש"י (עיין ניצוצי אור בראש המסכת, ששיער שהפירוש הוא לריב"ן). במבוא לספר פירוש רש"י עמ"ס הוריות ע"פ כתי" פאראמא (הוצאת אהבת שלום, ה'תשס"ה) דחה המהדיר - הרב בצלאל דבליצקי - טענה זו והראה כי היא אינה מבוססת. ע"ש. (ב לעיון בענייני המסכת, גם על מסכת הוריות (כמו מס' ע"ז, ערכין, תמורה ועוד פרקים אחדים) יצא לאור כרך עב כרס של מכון **עבודה ברוה** (ה'תשע"א), המשולב ביאורים והרחבות שלא יסולאו בפז על סדר המסכת, עם ליקוטים רבים מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים. יצא לאור גם ספר שיעורי רבי אהרן ליכטנשטיין למסכת הוריות, ובו שיעורים בעיון על סדר המסכת. כמו כן, יוזכר כאן הספר ילקוט ישעיהו (לרבי ישעיהו וינד) - ליקוטים, חידושים וביאורים ע"ס המסכת (מפורסם הוא ספר זה על מסכת סוטה; וי"ל גם על תענית ועל חגיגה). בסופו מערכת טבלאות מפורטות על סדר המסכת ומומלץ להסתייע בהן.

ב: משנתנו וכו' ובהערות השוליים. מש"כ דסוגיין לפטור בזבחים (יב:), ע"ש וברש"י (ד"ה הורו ב"ד). וכן סתם לן תנא ביבמות (פז: ע"ש רש"י ד"ה ופטורה מן הקרבן). ואעפ"כ פסק רמב"ם (הל' שגגות יג, א) כרבנן, לחיובא, מפני סוגייתנו; עיין **כרוב ממשח** (ר' שלמה ור' חיים אלפסי) על רמב"ם. מיעוט קהל שעשה בהוראת ב"ד. ובמש"כ בהערות השוליים לגבי דעת ר"ש. עי' ערול"נ ביבמות שם, שללשון א פוטר ר"ש בכל יחיד שעשה בהוראת ב"ד, וללשון ב רק כשעשו רוב קהל. וכיו"ב הסבירו הנפק"מ בין הלשונות מרומי שדה וקורן אורה במכילתין (ג:), אלא שבאופן הפוך. ע"ש ובהערותנו החיצונית ליבמות (צב:).

ג. מועטים ונעשו רוב. כתב רש"י (ד"ה כי השתא) שפטורים למ"ד מיעוט בהוראה פטור. וטעמו ביאר **במגן גבורים** (ר' אליעזר די אבילה; ליוורנו ה'תקמ"א), וזו לשונו: "נראה דע"כ לא מיבעיא לן אלא אליבא דר"י, דס"ל דיחיד שעשה ע"פ ב"ד פטור; דלרבנן דפליגי עליה דר"י, דס"ל דחייב - ודאי דבהא נמי לא הוה מיבעיא לן, דהא דמיא ממש להא דר"ש, דפטור ליה ר"ש, דקודם שנתמנה היה חייב כשבה ושעירה, ומשנתמנה מביא פר - והכא נמי, קודם

¹² ולכיבוד, מהתורה אב ואם שווים, ומדרבנן האב קודם. ורבו מוביח קודם להם (כרתות כח). ובהגדרת רבו, ועוד בדינים אלו, עיין בבא מציעא (לג:).

¹³ ("יקרה היא מפנינים"). ר' יוחנן: ת"ח שמברך לפניו כהן-גדול עם הארץ חייב מיתה (מגילה כח).

¹⁴ אך בשבת (מא). אמרו שהרוחץ בחמים ישתה מהם; והיינו, ממים שהוחמו לרחיצה, ולא שרחצו בהם (רח"ק, ספר זכרון, ח"ב יב (בתוך שיח השדה); ע"ש).

¹⁵ ר' אבדימי מחיפה בקידושין (לג:): כשחכם עובר, עומד לכבודו רק כשמגיע לארבע אמותיו, ולאבי"ב מאז שרואהו, ויושב אחרי שעבר ממנו 4 אמות. ולנשיא עד שישב במקומו ("הביתו אַחֲרֵי מִשָּׁה עַד-בֵּאוֹ הָאֵהָרָה"). רא"ש (שם א, נט): זאת חוץ לביתי המדרש, וסוגייתנו - בבית המדרש. ר"ן (שם יד:): כאן רק בימי רשב"ג.

שנתרבו היו מביאין כשבה ושעירה, [ומשנתרבו] (כנדצ"ל. בנדפס: ומשנתמנה) מביאין פר; וכן בנשיא; דבין קודם שנתמנו בין לאחר שנתמנו חייבין בקרבן, אלא שאין קרבן שוה; וכי היכי דפטר התם ר"ש הכא נמי ליפטר. ע"ש.

ג: וחזר בו ב"ד. בעיא הקשורה בחזרת ב"ד (בעניין צירוף לכדי רוב), לעיל (ג). ויש לציין גם לזכאים (יב), לגבי קרבן שהופרש על אכילת חלב, וב"ד הורה להתיר אותו חלב, ובזאת נדחה הקרבן מהקרבן, וחזר בו ב"ד - לדעת ר' יוחנן הואיל ונדחה ידחה.

ר' שמעון פוטר. עמש"כ בהערות השוליים לעיל (ב), ובהערה החיצונית שם וביבמות (צב). ר' מאיר מחייב ביושב בביתו ולא בשלהך למדינת הים. ע"פ מגן גבורים וחזון איש (יד, יב).

ד: וכל היחידים חייבים חטאות. תפארת ישראל (יכין) על המשנה.

ד: לעקור אחד מאבות-מלאכות-שבת. בגמ': 'אין חרישה בשבת'. וכתבו **תוס'** (ד"ה בעי) דלאו דווקא, שהרי בחרישה מודים הצדוקים, דכתיב "בחריש ובקציר תשבות". להסברים אחרים עיין **תוס' הרא"ש** (שרב יוסף חולק על שמואל; או שאין הצדוקים מודים בחרישה).

ה'מופלא' הגדול בחכמתו. כתבו **רש"י** (ד"ה או שלא) ו**תוס'** בסנהדרין (טז: ד"ה אחד ממנה) שמדובר בחכם מיוחד שאינו ממניין דייני הסנהדרין ("דאילו הוי מסנהדרין עצמן - אפי' קטן שבכולן לא היה שם לא הויא הוראה מעליא"). אך לדעת **רמב"ם**, ה'מופלא' הוא ראש הישיבה (מיהמ"ש כאן; הל' שגגות יג, א) "והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום" (הל' סנהדרין א, ג); ונמצא שה'מופלא' הוא הנשיא והוא בכלל מניין 71 הדיינים (מדבריו בהל' סנהדרין). ו**בסמ"ג** (עשין צז) כתב: "הגדול שבכולם יושב למעלה מכולן והוא הנקרא נשיא בכל מקום שבתלמוד ונקרא מופלא שבדייניו והוא העומד תחת משה רבינו ואינו ממנין השבעים והגדול שבשבעים יושב אצלו למטה הימנו והוא הנקרא אב בית דין". ועיין מרגליות הים סנהדרין (ג: אות יא) שהרחיב בעניין ה'מופלא'.

אמר אחד מהם 'טועים אתם! **רש"י** (ד"ה ואמר להם) קשר זאת לדברי ר' יונתן לעיל (ג:). וביאר **מהרש"א** דלאו דווקא, דהא איתותב ר' יונתן; אלא למסקנת הסוגיה שם שצריך שלא יחסרו דיינים, אך א"צ הסכמת כולם. וכאן במשנה נוסף שאם אמר 'טועים אתם!' כאילו חסר. אך עיין **תוס' הרא"ש**. ועיין **באר שבע**, שכתב לחלק בין ב"ד של 71 דיינים, שבו עוסקת משנתנו וממניין זה אין לפחות, ובין הרכב גדול יותר, שלגביו דיבר ר' יונתן ודבריו נדחו: "נ"ל שרש"י סבר דלא איתותב רבי יונתן אלא ממאי דקאמר 'אפילו מאה', אבל כל הסנהדרין המיוחדים שהם ע"א - צריך שיורו כולם לפחות בהרכנת הראש מגזרת הכתוב דקאמר 'כל עדת' (ע"ש שהאר"ך). וע"ע עבודה ברורה.

ה: (בדר' יהודה) שבט אחד שעשה בהוראת בית הדין הגדול. לכאורה יש גרידה גם ב-7 שבטים (רוב) שעשו בהוראת בתי-דייניהם, ולכן הזכיר ר' יהודה במשנה 7 שבטים. אך **במגן גבורים** כתב שמסתבר שאין בזה גרידה (ועפ"ז דברינו). וכך נראה לדייק ברש"י (ה. ד"ה רבי יהודה), שכתב ש-7 שבטים שהזכיר ר' יהודה במשנה לאו דווקא, דה"ה לשבט אחד בהוראת ב"ד הגדול. וא"כ דין גרידה המוזכר במשנה נאמר רק על הוראת ב"ד הגדול (שאם בהוראת ב"ד של השבט, י"ל ש-7 דווקא). מאידך, קצת קשה מגמ' דלהלן (ו). בשעירים של עולי בבל, שלשון הגמ' שם בדעת ר' יהודה "אי נמי דחטאו שבעה שבטים, ושאר אינך בגרידה", דמשמע 7 דווקא; ואם בהוראת ב"ד הגדול - באחד סגני! אם לא שנדחק לומר דשיגרא דלישנא דמתניתין נקט ואזיל. וע"ש במגן גבורים. בספר **שער יוסף** (להרב חיד"א) כתב, שהגמ' הלהן 'קושטא דמילתא קאמר', שהיה ידוע לחכמי התלמוד שבימי צדקיהו עבדו ע"ז רוב קהל רוב שבטים. וכן **בראש משביר** (לרבי משה בירדוגו ממקנס): "...אלא קושטא קאמר, דלא נחרב בימי [צדקיהו] (כנדצ"ל) בית המקדש אלא בחטא הרבים, כדכתיב בירמיה (יא, טו) 'עֲשׂוּתָהּ הַמִּזְמָתָה הַרְבִּיּים'". ובספר **מרכבת המשנה** (חלמא; על רמב"ם הלכות שגגות יב, א) כתב "ולדרך רבנו ניחא, דזה מציאות רחוקה דשבט אחד הוא רוב הקהל". כוונתו היא, שיש מחלוקת (ראשונים ואחרונים) האם שבט אחד שעשה בהוראת ב"ד הגדול חייב פר לר' יהודה **רק אם הוא רוב הקהל**. בדעה זו אוהז רמב"ם (מיהמ"ש כאן; הל' שגגות שם בסוף ההלכה) ועוד; ועפ"ז מסביר במרכבת המשנה שברור למה הגמ' הלהן לא נקטה 'שבט אחד', שרחוק הוא במציאות שיהיה שבט אחד רוב הקהל. ולגבי דין זה, יש אחרונים שנקטו למסקנה כדברי רמב"ם (לפירוט ולמ"מ עיין **עבודה ברורה** ה: ד"ה שמע מינה); אך יש גם חולקים - **המאירי** כתב במפורש "ואף על פי שאין באותו השבט רוב צבור" (וכן ציינו בעבודה ברורה שם גם לריטב"א בימות ט. - ע"ש הערת המהדיר 522 - ולחזו"א הוריות יד, כא).

ו: שרובם היה שם. בסוגיה המקבילה בתמורה (טו:): נשאר 2 הסברים לקרבן השעירים - א) שאין מיתה בציבור; ואין דוחים את הראיה משעירי ר"ח והרגלים; ב) שרוב עובדי הע"ז אכן היה שם. אבל בסוגייתנו נדחתה הראיה משעירי ר"ח: "מי דמי? שעיר ר"ח דילמא לא מייתו מציבור, אבל הכא ודאי מייתו!". ודחיה זו כשלעצמה קשה, שלא ייתכן שבכל השנה לא מת אחד שתרם. ועיין **תוס' הרא"ש** ד"ה מי דמי. וביאר הנצי"ב **במרומי שדה** (ע"ש), שאף שנתרמה הלשכה ומתו מנותני המעות, ועדיין לא הופרש הקרבן, אפשר להפריש בשביל הרוב, החיים, ולומר 'ברירה', שהוברר שהמעות שפָּקְדוּ נקנה השעיר הן מהרוב, מהחיים. ועל כן אין ראיה משעירי ראש חודש שאין מיתה בציבור, שגם אם יש מיתה השעירים באים על סמך ה'ברירה'. וזו הסוגיה כאן, דאתיא נמי לר"ש דאית ליה ברירה (גיטין כה:). לעומת זאת, הסוגיה בתמורה אינה מתחשבת בדחיה זו, שכן היא אליבא דר' יהודה, הסובר 'אין ברירה' (יומא נו:), וא"כ אי אפשר לקנות שעיר ממעות אנשים שמתו אם לא שנסמך על כך שאין מיתה בציבור.

תוס' (ד"ה הוראת): הוה מצי למימר בכל הקושיות שהוראת שעה היתה. ובחפץ ה' (לבעל אוה"ח הקדוש) כתב: "וי"ל דכל עוד דמצי לאוקומי אדינא מוקמינן". והוסיף לבאר, שאין מסתבר שהוראת שעה תמציא קרבן יש מאין, כשאין מי שחטא, שהם מתו, ולמה יביאו דבר שאין בו חיוב בעולם. ובמגן גבורים הקשה על זה, "דהא ליתא, דהא אחיוב חָדָש דְאֵילִים וכבשים נמי מסיק הש"ס דהוראת שעה; ודון מינה ואוקי באתרה בהא ד"ל"ב פרים!" ולכאורה דעת בעל חפץ ה' שיש להשיב, שבשלמא עולות, באות בנדר ובנדבה, אין 'הוראת שעה' זו כממציאה קרבן חדש, שהרי גם ללא חטא אפשר ל-12 פרים, 96 אילים ו-77 כבשים. אבל בשעירי החטאת אין מסתבר שהוראת שעה תמציא חיוב חדש, יש מאין, כשאין החטא בעולם.

ו: אפרים ומנשה. טעמו של רבא, "על שם אחיהם יקראו בנחלתם": לנחלה הוקשו ולא לָלַל. רמב"ם (הל' שגגות יג, סוף הלכה ב) פסק כרבא: "ושבט מנשה ואפרים אינן חשובין כשני שבטים לענין הזה, אלא שניהם שבט אחד". שנראה שהמסקנה כרבא, וגם לבסוף לא הוסיף אביי להשיב על דבריו.

ז: אין חייבים אלא בהוראה ומעשה. לכאורה אין המשנה מחדשת דבר. ועיין מרומי שדה, שדן בזה.

ח: בנדה חייבים. פשוט הוא, והוא הדין לחלב ודם ושאר איסורים שיש בהם לאו וכתר (כדלעיל ע"א, וע"ע ג:), והוזכרה נדה כיוון שיש בה מקרה דומה לטומאת מקדש, שבארוכה חייב ובקצרה פטור (מאירי; רש"י שבועות יז: ד"ה שבנדה; ע"ש בגמ' יח סוף עמ' א ותחילת ב). ובמש"כ (בהערה) שהע"ש הוא לפרוש סמוך לווסת, כ"כ **רש"י** כאן (ד"ה פרוש), ומשום "והזרתם את בני ישראל" (עי' שבועות יח:). והמובא בסמוך ממסכת שבועות (ז:), היה משמש עם הטהורה ואמרה 'נטמאתי', הוא ע"פ המבואר שם במשנה ובגמ'; והוא מקביל לחיוב על הנטמא בעזרה, שיש חילוק בין היוצא בדרך ארוכה לבין היוצא בקצרה; כאמור. וב**תוס' הרא"ש** (כאן ד"ה אין חייבין) ביאר כן ודחה פירוש רש"י, שהרי קי"ל וסתות דרבנן; ועוד, שבשבועות מבואר אחרת (במשנה יד: "ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה? היה משמש עם הטהורה ואמרה לו 'נטמאתי'..."). ועל כן כתב **תוס'** יו"ט כאן שרש"י דהכא לא דק). ושם סבר רש"י שהסוגיה שבועות מסבירה אף אליבא דמ"ד וסתות דרבנן; וכאן ביאר אליבא דמ"ד וסתות דאורייתא, דמשכחת לה עשה באופן פשוט יותר. כיו"ב כתב בערוך לנר ביבמות (סב:). דהכי איתא התם, שאמר ריב"ל שהיוצא לדרך לדבר רשות חייב לפקוד את אשתו, ואפי' סמוך לווסתה. ו**רש"י** שם פירש שהך פקידה בתשמיש היא (בניגוד לדברי ר"ת שם, **תוס'** ד"ה חייב); ו**ריטב"א** שם

כתב שמדברי רש"י נמצא שווסתות דרבנן והלימוד מ'הַרְקָם' אסמכתא בלבד. ולכאורה הדברים סותרים לדברי רש"י כאן, שפרישה סמוך לווסת היא עֵשָׂה מדאורייתא. **בערוך לני** שם כתב (ביישוב שיטת רמב"ם שהשמיט דין פקידה ביוצא לדרך), שר' יהושע בן לוי - בעל המאמר ביבמות - סובר שפרישה סמוך לווסת דרבנן, והוסיף שכן משמע מדבריו בשבועות (יח): שאמר שהפורש מאשתו סמוך לווסת יזכה לבנים ראויים להוראה, ולכאורה אָחִיב דאורייתא ל"צ לפרוט שכר". וכיר"ב כתב **הורה גבר** (לרבי בצלאל רנשבורג; בסוגייתנו), שרש"י סובר להלכה שווסתות דאורייתא, וכך פירש כאן, ובסוגיה בשבועות דרשו אף למ"ד וסתות דרבנן; ע"ש שהאר"ך. **בשער יוסף** להרב חיד"א (בסוגייתנו) הביא תמיהה המפרשים על רש"י דהכא, וציין לירושלמי כאן שפירש כרש"י. והביא קושיית ראשונים עוד מדברי רש"י עצמו בשבועות (יח). ד"ה אמר ליה ד"ה ואם איתא, שאיסור הבעילה סמוך לווסת הוא כמו 'לא תעשה' ואינו עֵשָׂה. וכתב בביאור שיטת רש"י, כדברי ריטב"א בשבועות (יח): בשם רמב"ן, שפרישה סמוך ממש לעת הווסת (כחצי שעה) היא מדאורייתא, וה'עונה' שאמר רבא היא מדרבנן. ולרש"י ביוצא לדרך מדובר ב'עונה', ואילו סמוך ממש לווסת אסור, שהוא מהתורה, והם דבריו בהוריות. וכן פירש בשיטת רש"י בספר **טהרת הבית** (הרב עובדיה יוסף, ח"א משמרת הטהרה סי' ב הערה א, ד"ה כל קבל דנא). [עוד נביא גם מדברי ריטב"א שם קודם לכן, שהסביר את דברי ריב"ל ביבמות ביוצא לדרך אף למ"ד וסתות ופרישה דאורייתא, והוא - "שהפתוב מביטחו שלא יבא בכך לידי חטא שתראה בשעת תשמיש, והיינו דקאמר קרא 'וּפְקֹדֶתָ נְנָךְ וְלֹא תַחֲטָא', והכי גמירי לפירושה דההוא קרא"]. וע"ע **תוספת אהל** (להרב שמואל אליקים קדר; נדה סי' קפד סע' יא, ובעיקר הערה ט); הערת המהדיר לריטב"א ביבמות, הרב רפאל אהרן יפה'ן (סב: הערה 931); אנציקלופדיה תלמודית ערך וסת (כרך יא; צייגונס 53-19, 74-54).

ר' שמעון פוטר כהן גדול מטומאת מקדש וקדשיו. תנן סתמא כר"ש, בפרה (יב, ד), "שאינן כהן גדול חייב על ביאת המקדש".

(ט: וקשה, שיש תנא שמחייב. כתב בספר **קשות מיושב**, שלכאורה היה לגמ' לסיים "תיבואתא", שהרי זו קושיה מברייתא על ר' יוחנן. ודקדק מלשון רש"י (ט: ד"ה קשיא) "דמתנן דידך לא מיתוקמא דלא כחד", ורצונו לומר, דה"ק רב ששת: 'מתניתא דידך' היא, ולא מיתניא בי ר' חייא ור' אושעיא, ואולי "משבשתא היא, ולא תותבו מינה בי מדרשא" (חולין קמא:), ועל כן אין לדחות מפניה דברי ר' יוחנן; אלא הברייתא דידך קשה כיצד להעמידה. להסבר אחר עיין מה שהביאו בספר **עבודה ברורה**.

ט. כהן גדול מביא פר ונשיא מביא שעיר. **במשך כחמה** (ויקרא ד, כא-כב) הסביר, שפה"מ משיח הוא נושא דגל התורה, והיוצא מפיו קדוש בעיני העם, ולכן שגגתו עולה זדון - "לאשמת העם". אך נשיא-מלך אינו מנהיג רוחני, ואין העם נוטה אחר הכרעותיו בענייני מצוות, ואדרבה, הקהל משפיע עליו, "חטאת הקהל הוא - אשר נשיא יחטא", שחטאם גורם לזה אשר נשיא יחטא, כי אם הקהל דבוקים באלקים, אז גם הנשיא ישמור צעדיו להיות נקי מישראל. ע"פ דברים אלו, הסביר **הרב יעקב אריאל** (ברייתו לשבועות עולם קטן, פסח ה'תשע"ח) את ההבדל ביניהם בעניין מין הבהמה הבאה לקרבן, פר או רק שעיר.

יא. נבלות וטרפות מאוסות ויין שהתנסך לע"ז. כמבואר בתוס' במס' ע"ז (כו: ד"ה איזהו מין), ובתוס' רא"ש כאן (ד"ה ואיזה), וכעולה מדברי רש"י כאן (ד"ה אוכל נבילה וטריפה: 'והני אוכלין הוו דברים שהנפש קצה בהם'). ובמש"כ שיש חילוק בין משומד-לתיאבון ובין משומד-להכעיס (לכו"ע) לעניין אבדתו ולעניין דין 'מורדין', כך מפורש בתוס' ה"ל בע"ז (ע"ש שדן בסוגייתנו); וראה הערתנו החיצונית שם. ובחילוק בין משומד ובין מין, בעניין שחיטתו, כ"כ רש"י (ד"ה הרי זה [מין]); ובעניין ס"ת שפָּתְבוּ, כ"כ רש"י בע"ז (שם).

יא: שמן המשחה נגזז עם הארון. בימא (נגז: מחלוקת תנאים האם הארון נגזז במקומו, או בלשכת דיר העצים, או גלה לבלב. ובגבורת ארי שם (במילואים) הקשה מסוגייתנו, שפשוט לה שהארון נגזז. ותיירץ: "ושמא יש לומר דבהא כולי עלמא מודו דארון נגזז בימי יאשיהו, דהא נפקא ליה לעיל מקרא, ושמן המשחה נמי נגזז עמו כדלעיל, ומאן דאמר דגלה לבלב סבירא ליה דנתגלה למחריבים מקום גניזתו ונטלוהו". ע"ע עבודה ברורה.

יב. כעין ט. או (בהיפוך): **צ. כמין כי יונוני**; כבכת"י פארמא (פירוש רש"י עמ"ס הוריות ע"פ כת"י פארמא, הוצאת אהבת שלום; עמ' נד). הצירוף שם דומה לאות **ט - כפי שכתב ברש"י-יכת"י** במנחות (עד: ד"ה כי), וכן ברגמ"ה וברטנורא שם (משנה ג, א) - אלא שראשה השמאלי מתארך ונמשך שמאלה. ולפי תיאור הדברים ברש"י כאן (ד"ה כמין כף) - אם הבנתי נכון את דבריו - נראה שמתחיל למשוך בין עיניו, ומושך אצבעו למעלה עד מעל המצח ואז ימינה סביב ראשו ומסיים בצד שמאל (כעין ג בכתב-עגול שלנו). ובכרתות כתב רש"י "דמציק שמן על ראשו ואח"כ בין ירסי עיניו, ומצָפֵן באצבעו דרך הפדחת". וברש"י כאן וברגמ"ה בכרתות ועוד, ציירו אות ח (או כ וי"ו) - ע"י במהדורות המתוקנות לרמב"ם ה' כלי המקדש א, ט), ולכאורה יש לפרש זאת כרש"י כאן; ואולי נקטו הצורה ללא הקו (מסלול המְשִׁיחָה מְבִינְהָ עֵינָיִים אל המצח), וכוונתם להדגיש שהוא עיגול שאינו שלם, בניגוד ל"כמין נזר" שבסמוך (ברש"י-ימכת"י ה"ל להוריות הדבר בולט, שבמין נזר' צויר עיגול. ובדפוסים נשארה רק המילה 'זוה'). אך ברש"י בכרתות (ה: ד"ה כמין כי) מצוירת צורת X, וכך העירו כאן במסורת הש"ס (אות ע). ובדפוס ונציה נשמט ציור האות (הן כאן והן בכרתות), וכן בדפוס בזל כאן, ובכרתות מצויר כעין ג (א). ופירושים רבים נאמרו בעניין זה, עיין עבודה ברורה כאן. ועיין מה שכתבו בשיטת רש"י בילקוט שינויי נוסחאות של רמב"ם מהדורת פרנקל (ה' כלי המקדש א, ט), ש"X" הוא שיבוש המדפיסים שהלכו בזה בעקבות רבי בנימין מוספיא בעל **מוסף הערוך**. ועיין מוריה (שנה כג, כסלו ה'תש"ס), במאמרו של **הרב יצחק יהודה יאקב** - ומובאים דבריו גם בספ"ך דף על הדף למנחות (עה). ולכרתות - שם האריך בפירושים השונים וכתב כי לדעת הראשונים אין כוונת חז"ל לאות היוונית 'כי', שהיא אכן X; דאי הכי לא היה לגמ' (מנחות עה). לשאול 'מאי כמין כי-? כי יונוני', שהרי הדבר ידוע, וכפי שמצאנו בפשטות (עירובין נא. ועוד) 'כמין גאם' בלי לשאול מהו גאם; אלא "כי" הוא כינוי לאות ותיאורה הוא "כף יוונית". ע"ש (ושם שיער שבמקורו הוא כעין גאם ג. וא"ת, דא"כ היה לגמ' לומר בפשטות 'כמין גאם', אכן הרגיש בזה שם ופירש שהיא כעין גאם הנוטה על צָדָה, א). אך מסקנתו של ר' ליברמן, **בתוספתא כפשוטה** (תרומות ד, עמ' 346), הפוכה מה, ולדעתו כבר בימי הגאונים היה קושי בזה; וזו לשון הביאור לרמב"ם, מהדורת מפעל משנה תורה (בעריכת הרב יוחאי מקבילי וצוות ת"ח, התשע"ד; ה' כלי המקדש א, ט): "C - כך הנוסח בכתבי היד, אך בחלק מכתבי היד סומנה האות כ"ף היוונית, קֶפָא, K. אך נראה שהנוסח המקורי במשנה הוא 'כמין כי' (משנה נוסח הרמב"ם מנחות ג, ג; משנה ופה"מ כלים ב, ח), והכוונה לאות כי X ביוונית, הדומה מאוד לאות ת"י' בכתב העברי הקדום, שהייתה אות החיים שהותוותה על מצחות הצדיקים (בבלי שבת נהא, על יחזקאל ט, ד). נראה שהמעתק השגוי חל מפני שבזמן הגאונים והרמב"ם היוונים לא ביטאו את האות X 'כי' אלא 'סי', ולכן מופיעים בכתבי היד האות סיגמא ביוונית (C) הנהגת כן, או האות כ"ף יוונית (K) (ראה תוספתא, כפשוטה תרומות עמ' 345-346), ומצד שני הצמידו את הצליל 'סיי". עכ"ל. גם הרב מנחם מנדל כשר, **בתורה שלמה** (במילואים) לפרשת תצוה, סי' כ; בסוף הכרך של ויקהל ופקודי), נוקט שהצורה הנכונה היא X; ע"ש שהביא גם הוא פירושים אחרים, וביאר את העניין מצדדים נוספים. עיין גם מש"כ הרב עדין אבן-ישראל (שטיינלץ) בביאורו כאן ובכרתות.

יב: נושא בתולה ולא אלמנה, לר' ישמעאל. וכתב החיד"א בשער יוסף (יב: ד"ה תנינא), שהדין שלומד ר' עקיבא (מ'והוא) מוסכם גם על ר' ישמעאל, וס"ל שא"צ בפסוק לזה אלא מסברה, "דשמך משחת הכהונה גדולה מאן מירמי ליה מיניה?".

יג. שתי הלחם קודמים לכבשים שעמם. יש כאן קושי, כלשון חסדי דוד (לתוספתא, ב, ד): "בשלמא בעומר יש לפרש דומיא דכולהו אינך דמתניתא, דמיירי בקדימה זמנית דמעשה של זה קודם למעשה חבירו כששניה עומדין שם, והכי נמי יש לפרש בעומר, שקרב ברישא הקומץ שלו במזבח, והדר מקריב הכבש הבא בגללו; אבל בשתי הלחם אין שם בהם הקרבה ולא שום מעשה, רק תנופה שמניפין אותן עם שני כבשים הבאין בגללו; ואררבא, הכבשים קודמין, דבעו תנופה לבדן כשהם חייין, ואחר שחיטתן מניף חזה ושוק שלהן עם החלות ואח"כ מקטירין אימוריהן ואח"כ הבשר ושתי הלחם נאכלין לכהנים, וכמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל' תמידין ה"יא, וכמבואר בגמ' פ' כל המנחות [מנחות דף ע"א]; וא"כ מה זו קדימה דקדמי

דשתי הלחם קודמין לכבשים!?! תירץ רש"ש: לעניין ההתעסקות בהם והכנתם בעריו"ט, שתהיה טרם ביקור הכבשים ממום. ובחזון איש (מנחות לג, טו) כתב שהוא לעניין הקדשם (שמקדיש הלחם קודם) ואכילתם. גם בשיח השדה (לר"ח קניבסקי, ח"ג) כתב שקודמים לעניין אכילתם (והפנה לעניין בזבחים צ:). עוד כתב בחזון איש שם: "ואילו ניתן רשות להגיה אפשר להחליף תיבה אחת ולגרוס 'שתי הלחם ושני כבשים קודמים להבאים עמהן', ור"ל לפר ושני אילים וז' כבשים ושעיר חטאת הבאים עמהן, שכולן באין בגלל לחם כדאמר מנחות מ"ה ב'. אבל בר"מ פ"ט מה' תמידין ומוספין הגירסא כמו שהיא לפנינו". ובאור שמח (הל' תמידין ומוספין ט, ט) כתב, שהקדימה היא לעניין תנופה, במקרה שאין הכהן יכול להניף שניהם כאחד, ונאלץ להניפם זה אחר זה, שאז עליו להקדים תנופת הלחם לתנופת הכבשים. ובחסדי דוד הנ"ל תירץ, שמדובר כשאי אפשר להביא שניהם: "ואפשר לומר דהא לא דמי לְכָלָהוּ אידך, אלא קדימה לדחות קאמר, שאם אין ידם מְשַׁגְת לַשְּׁנֵיהֶם שתי הלחם קודמין ויביא שתי הלחם ולא יביא הַשְּׁנֵי כבשים; והטעם - דאין שני הכבשין באין אלא בגלל הלחם, וכל שאין שם לחם לא שייכי, אבל שני הכבשים אין מעכבין את הלחם אבל הלחם מעכב את הכבשים, ואזלא כר"ע דמתני' דפרק [התכלת, מנחות דף מ"ה ע"ב], שכ"פ הרמב"ם שם [הל' תמידין פ"ח] דין ט"ו". אך הקשה על כך מלשון רמב"ם; ולכן כתב - בחסדי דוד שם - להסביר באופן אחר, הן לגבי העומר והן לגבי שתי הלחם: "העומר קודם להביאו לַעֲזָרָה בלבד. והשתא אתי שפיר, שגם בשתי הלחם יש לפרש כן, שאין מביאין הכבשים לעזרה אלא אַחַר שהביאו ב' הלחם; וטעמא איכא, דכיון דכבש בא בגלל עומר וכן שני כבשים בגלל לחם - דינא הוא שיקדים הַבָּאָתָם".

סדר הקדימות. מש"כ 'להחיותו' הוא כמתבאר בסוף הסוגיה. ובמאירי הוסיף שם: "או שאם היה בבית השבי לפדותו תחלה וכן לכל ענין שבמעלה וקדושה" (ע"ע עבודה ברוה).

נביא, משוח מלחמה. בגמ' 'כהן גדול קודם לנביא... ואח"כ משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים, מרובה בגדים קודם למשיח שעבר מחמת קריו... מחמת מומו... למשוח מלחמה... לסגן'. והן 2 ברייתות מהתוספתא (פ"ב). ולא התפרש מקומו של הנביא בין סוגי הכהן הגדול השונים, ולא מצאתי לכך התייחסות במפרשים. ובירושלמי (ה"ח) מצאתי: "נביא קודם למשוח מלחמה". ונותר לברר מקומו ביחס לכ"ג שעבר מחמת קריו ומחמת מומו. ומסוגיה דלעיל (יב:) קצת משמע שדינו ככהן גדול, ואולי יש ללמוד גם מ'אין בין' דתנן לעיל (יב:), שאף שאינו ממש 'כהן שעבר' ע"פ הגדרת רש"י שם, דומה הוא לזה, וע"כ נראה שקודם לנביא. והדבר צריך תלמוד.

(השמטה) [הפל מושלים בעכברים (ורדפים אותם) - שיצורם רע מדי, שנושכים אפילו גלימה וידית המעדר].

ג: 5 דברים משפחים הלימוד וכו'. להרחבה, יש להזכיר כי בספר שיח השדה (א), מאת הרב חיים קניבסקי, פורסם קונטרס ספר זכרון, על הדברים הטובים לזכרון (חלק א), ועל הדברים הקשים לשכחה (חלק ב); שם ליקט בעניינים אלו עוד מדברי חז"ל והפוסקים, כיד ה' הטובה עליו.

בין 2 נשים. וע"ע פסחים (קיא).

בני חכמים ות"ח שרבים צריכים להם פוסעים בין ראשי העם היושבים. ע"ע יבמות (קה:) במעשה דאבידן (ושם תד"ה מי).

יד. ואחריו אביי. ע"פ אגרת רב שרירא גאון (מהדורת ר' בנימין מנשה לוי עמ' 87 ובסביבתו), שמלך אביי אחרי רב יוסף (13 שנה, עד ד'צ"ח, ואחריו רבא במחזא 14 שנה, עד ד'קי"ב). וכתב שכן מפורש בגיטין (ס:) לגבי השופר.